

Zaakvakken en taal

Twee vliegen in één klap!

Veel scholen hebben, volkomen terecht, taal als speerpunt voor de komende jaren gekozen. Maar soms kiezen scholen ervoor om dan minder zaakvak- onderwijs te geven. Een gemiste kans. Kennis van de wereld is immers heel belangrijk voor de taalontwikkeling en het begrijpend lezen. Juist zaakvak- ken zijn bij uitstek geschikt om betekenisvol te werken aan mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden.

Willy van Elsäcker

is senior onderwijs-
adviseur bij het HCO
in Den Haag

Mienke Droop

is projectleider bij het
Expertisecentrum
Nederlands

Tijdsinvestering

Als je taal en zaakvakken integreert, gaan de zaakvaklessen meer tijd kosten, maar deze tijd is wel goed besteed. Als je geen extra tijd wilt of kunt besteden, kun je er ook voor kiezen om gedurende het thema een aantal uren van de schrijflessen, de begrijpend leeslessen, de lessen zelfstandig lezen en het voorlezen te combineren met de zaakvaklessen.

Kinderen ontwikkelen hun taalvaardigheid het beste door zelf over een onderwerp te lezen, te praten en er daarna over te schrijven. Dit zal niet alleen leiden tot een grotere taalvaardigheid, maar ook tot meer kennis en inzicht in het onderwerp. Met het uitbreiden van hun kennis van de wereld leren kinderen nieuwe woorden en concepten, die hen helpen om de moeilijke teksten in de hogere groepen en in het voortgezet onderwijs te kunnen begrijpen en die ze nodig hebben om de wereld om hen heen te kunnen interpreteren. Zo sla je dus twee vliegen in één klap!

Taaldomeinen

In het zaakvakonderwijs kun je verschillende taaldomeinen integreren, zoals:

1. Mondelinge taalvaardigheid (MT)
2. Woordenschat en conceptuele ontwikkeling (WS)
3. Begrijpend lezen (BL)
4. Schrijven (stellen) (S)

Ook ICT kan worden ingezet bij de integratie van zaakvakken en taal.

Alle genoemde domeinen kun je verwerken in de zaakvaklessen, maar je kunt natuurlijk ook een keuze maken. Op scholen met veel taalzwakke leerlingen zal het accent meer liggen op mondelinge taalvaardigheid, woordenschat en visuele ondersteuning bij teksten. Op scho-

len met meer taalvaardige leerlingen zal de nadruk eerder liggen op het lezen van pittige teksten, het zelf schrijven van teksten en het uitvoeren van een webquest bij het onderwerp.

Activiteitenreeks Middeleeuwen

In dit artikel breiden we het zaakvakthema 'Middeleeuwen' uit met talige activiteiten. Elk zaakvakthema kan op deze manier uitgevoerd worden. De suggesties zijn bruikbaar voor groep 5 t/m 8.

Fase 0: voorbereidende fase

In deze fase verzamel je teksten, boeken en audiovisuele materialen rondom het thema.

Teksten verzamelen

De geschiedenismethode die je in de klas gebruikt zal in de meeste gevallen één of meer teksten bieden over het onderwerp. Ter aanvulling kun je dan teksten uit andere geschiedenismethodes, informatieve boeken of van internet gebruiken (zie bijvoorbeeld de website www.davindi.nl). Zorg dat je over verschillende teksten beschikt die net wat boven het niveau van de kinderen liggen.

Boeken verzamelen

Verzamel zo veel mogelijk verhalende en informatieve boeken over het onderwerp, waaruit de kinderen tijdens het stillezen kunnen le-

Fotografie Hanneke Verkleij

De computer is een geschikt middel om in te zetten bij het integreren van zaakvakken en taal

zen. Ook kinderen mogen boeken, teksten en indien mogelijk voorwerpen aanleveren. Daarnaast kun je een spannend boek over de middeleeuwen voorlezen.

Films en afbeeldingen verzamelen

Visuele ondersteuning bij moeilijke onderwerpen is voor taalzwakke leerlingen onontbeerlijk. Als de zaakvakmethode geen filmpjes biedt, kun je zelf op internet naar geschikte filmpjes of afbeeldingen zoeken. Bioscoopfilms over de middeleeuwen, zoals *Mariken*, *Kruistocht in spijkerbroek* of *De brief voor de koning* zijn geschikt om als anker te dienen bij het thema.

Een webquest selecteren

Een webquest is een soort speurtocht met opdrachten op het internet, die de kinderen in tweetallen achter de computer maken. Op het internet zijn vele voorbeelden (geslaagde en minder geslaagde) van webquests te vinden bij allerlei onderwerpen. Door het Expertisecentrum Nederlands is onder andere de webquest 'De Middeleeuwen' ontwikkeld, te vinden op www.webquests.nl (kies: De Webquests; Geschiedenis; titel). In deze webquest wordt verwezen naar de film *Mariken*. Bekijk de webquest van te voren om te zien of deze geschikt is voor de leerlingen. Kijk ook naar andere webquests over de middeleeuwen die wellicht bruikbaar zijn.

Hierna volgt een reeks van talige activiteiten bij het thema waaruit je naar behoefte een keuze kunt maken. Een thema kan worden onderverdeeld in vier fases:

1. oriëntatiefase;
2. verdiepingsfase;
3. informatie zoeken en verwerken;
4. presenteren en evalueren.

Fase 1: oriëntatiefase

In deze fase maken de kinderen kennis met het onderwerp en worden er enthousiast voor gemaakt. De volgende activiteiten zijn mogelijk:

Startactiviteit ofwel anker (ICT)

Een anker kan bijvoorbeeld een uitstapje, een buurtwandeling, een gast in de klas of een film zijn. Een goed anker bij het thema Middeleeuwen is de film *Mariken*, verkrijgbaar als serie van vier afleveringen. Je kunt de serie in zijn geheel laten zien (verspreid over verschillende dagen) of een selectie maken. Door het kijken van de film doen de kinderen al ideeën op over het leven in de middeleeuwen. De film dient zo als een gemeenschappelijke kennisbron.

Tweetalgesprekken (MT, WS)

De film kun je op gezette tijden stoppen en dan een aantal tweetalgesprekken invoegen: 'Bespreek in tweetallen: Wat zou er nu kun-

Voor suggesties voor verhalende en informatieve boeken zie www.entoen.nu. Dit is de website van de canon van de Nederlandse geschiedenis waarin in tien tijdvakken de belangrijkste gebeurtenissen aan de orde komen.

Foto: auteurs/De Coppele, Oisterwijk

Maak in de klas een woordmuur bij het thema

nen gebeuren?’ Ná het bekijken van de film kun je ook weer tweetalgesprekken laten voeren over vragen als:

1. Wat was er in de middeleeuwen anders dan nu?
2. Wat zou je missen als je niet nú maar in de middeleeuwen leefde en wat zou je juist geweldig vinden?

Woordmuur opzetten (WS)

Samen met de kinderen maak je een begin met een woordmuur die bij elke les over het onderwerp uitgebreid wordt. Een woordmuur (niet te verwarren met een woordveld of woordspin) is een speciaal voor woordenschat gereserveerd deel van de klas, waar een overzicht te zien is van de belangrijkste themawoorden. Schrijf altijd het lidwoord bij de woorden en hang ook een betekenis en/of afbeelding bij de woorden.

Zelfstandig lezen en voorlezen (WS, BL)

De kinderen lezen tijdens het zelfstandig lezen over het onderwerp. Als leerkracht lees je gedurende het thema dagelijks een stukje voor uit een spannend boek over de middeleeuwen.

Fase 2: verdiepfase

In deze fase lees je samen met de kinderen een aantal teksten. De kinderen leren veel over het onderwerp, ze verdiepen hun kennis.

Samen teksten lezen (BL, WS, MT, ICT)

De kinderen lezen in deze fase enkele teksten

over het onderwerp (verspreid over verschillende dagen). Als er een geschikt instructiefilmpje over het onderwerp is, laat dat dan vooraf zien. Leg belangrijke, onbekende woorden vooraf uit. Laat de kinderen de tekst individueel lezen of in duo's. Lees de tekst aan de allerzwaksten voor aan de instructietafel. De gewoonte om de tekst voor te lezen aan de hele groep heeft als bezwaar dat veel kinderen dan te weinig oefening krijgen in het zelfstandig lezen van moeilijke teksten. Geef na het lezen een opdracht. Laat de kinderen de tekst in tweetallen schematiseren, bijvoorbeeld door een woordveld, tijdlijn, tabel of Venndiagram te maken. Of laat hen van bepaalde delen van de tekst een samenvatting in een paar regels maken of de hoofdgedachte formuleren. In de nabespreking maak je samen met de kinderen het schema (of de samenvatting) op het (digitale) schoolbord.

Woordmuur uitbreiden (WS)

Breid de woordmuur uit met de nieuwe begrippen en concepten uit de teksten. De woordmuur bestaat in principe uit themawoorden, maar als er veel taalzwakke leerlingen in de klas zitten, maak dan ook een aparte rij met algemene woorden: functiewoorden, signaalwoorden en andere schooltaalwoorden die in zaakvakteksten vaak terugkomen, maar die niet specifiek bij een thema horen. Oefen dagelijks kort met de woorden door middel van raadspelletjes. Laat de kinderen eventueel een woordenschrift aanleggen en geef huiswerk mee.

Leervragen bedenken (MT, WS)

In groepjes bedenken de kinderen leervragen bij het thema. Inventariseer de vragen na afloop op het (digitale) bord en vul de lijst eventueel aan met de leervragen die je zelf belangrijk vindt, bijvoorbeeld: welke rangen en standen waren er? Zijn die er nu ook nog? Hoe ziet een ridder eruit en wat doet hij? Hoe was het leven in een klooster? Hoe leefden de gewone mensen?

Elk groepje kiest een paar vragen. Bespreek met de kinderen waar ze antwoorden kunnen vinden (in de methode, in teksten en informatieve boeken, op internet, in de bibliotheek). In fase 3 gaan de kinderen in groepjes aan de slag om de vragen te beantwoorden.

Venndiagram

Webquest maken (MT, WS, BL, ICT, S)

De webquest 'De Middeleeuwen' is langlopend (duur: 8 uur) en geschikt voor groep 6 t/m 8. Voor groep 5 kan het dus wat te moeilijk zijn. Er zitten twee opdrachten in: vragen beantwoorden en een vervolgverhaal schrijven op de film over Mariken. Leg in groepjes bij de computer (of via het digitale schoolbord) uit hoe de webquest werkt. Als je de webquest niet gebruikt, kun je een andere schrijfofdracht geven (zie hierna).

Schrijfofdracht A: verhaal (S, WS)

De kinderen schrijven zelf een verhaal dat in de middeleeuwen speelt. Maak eerst samen met de kinderen een woordveld met middeleeuwse 'ingrediënten' die in het verhaal gebruikt kunnen worden. Help de kinderen met het maken van een opzet. Een goed verhaal heeft een inleiding waarin informatie gegeven wordt over de hoofdpersoon en de plaats van het verhaal. In de kern worden de gebeurtenissen beschreven en de problemen die zich voordoen. In het slot, de ontknoping, wordt duidelijk of de hoofdpersoon zijn doel heeft bereikt.

Schrijfofdracht B: werkstuk (S, WS)

Als de kinderen leervragen hebben opgesteld, kun je hen een onderzoeksblad laten invullen, met daarop de leervragen, antwoorden en de bronnen waar ze de antwoorden gevonden hebben. Je kunt hen ook een werkstuk laten maken waarin ze de leervragen beantwoorden. Laat de kinderen dan zelf een subonderwerp kiezen, bijvoorbeeld ridders, heksen of kloosters. Ze kunnen bij het verzamelen van de informatie samenwerken in groepjes. Wel schrijft ieder kind een eigen werkstuk. Vertel de kinderen van te voren aan welke criteria het werkstuk moet voldoen (zie criteria bij punt 13).

Fase 3: zoeken en verwerken

In deze fase werken de kinderen zelfstandig aan de opdrachten die ze in fase 2 gekregen hebben. De leerkracht loopt rond en geeft adviezen.

Gesprekken in de kleine kring (MT, WS)

In deze fase kun je als leerkracht op gezette tijden gesprekken in de kleine kring voeren met groepjes leerlingen. In korte gesprekjes van ongeveer tien minuten bespreek je dan een interessante vraag of probleem, bijvoorbeeld: 'zou je

Voorbeelden van criteria:

Het werkstuk heeft een passende titel	+	±	-
Leervragen zijn duidelijk en juist beantwoord	+	±	-
De informatie over het onderwerp is juist	+	±	-
Er worden interessante feiten over het thema verteld	+	±	-
Goed verzorgd: Netjes geschreven, weinig spelfouten	+	±	-
Het werkstuk ziet er overzichtelijk uit (alinea's met tussenkopjes)	+	±	-
Het werkstuk heeft paginanummers en een inhoudsopgave	+	±	-
De tekst is met eigen woorden geschreven, dus niet overgeschreven	+	±	-
De informatiebronnen zijn genoemd	+	±	-

in de middeleeuwen wil leven? Waarom wel of niet?' Vooral taalzwakke leerlingen kunnen veel baat hebben bij dit soort gesprekken, omdat ze in de kleine kring meer aan het woord komen.

Fase 4: presenteren en evalueren

De kinderen presenteren in deze fase hun producten, afhankelijk van de opdrachten die ze gekregen hebben. Ook vindt evaluatie en toetsing plaats.

Presenteren en evalueren (MT, WS)

De kinderen lezen (individueel) hun verhalen voor of zij presenteren in groepjes hun werkstukken. Na afloop worden *Top's & Tip's* gegeven door zowel de leerkracht als de kinderen.

Evalueren en toetsen door de leerkracht

Maak een begrippentoets, waarin de belangrijkste woorden en concepten op een rijtje staan, en laat de kinderen erachter zetten wat de termen betekenen. Je kunt ook de verwerkingen en de toetsen uit de zaakvakmethode gebruiken om te evalueren. De werkstukken kun je beoordelen aan de hand van een aantal criteria

Bespreek na afloop van het thema met de kinderen wat ze geleerd hebben en maak hiervan eventueel samen met hen een verslag. De belangrijkste concepten van het thema komen hierin terug.

- Elsäcker, W. van, Damhuis, R., Droop, M. & Segers, E. (2010). *Zaakvakken en Taal: Twee vliegen in één klap*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- www.onderwijsuitgaven.nl: kies Expertisecentrum Nederlands; Geletterdheid in de midden- en bovenbouw

MEER
WETEN?